

MEHMET MEDENİ DOĞAN (2020) ÇAĞDAŞ TÜRK ŞİİRİNDE
YABANCILAŞMA (1950'DEN GÜNÜMÜZE) ANKARA: GECE
KİTAPLIĞI, 801 SF., ISBN: 978-625-7702-39-3

Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN-ÇELİK*

Çağdaş Türk Şiirinde Yabancılaşma (1950'den Günümüze) isimli çalışma, Dr. Mehmet Medeni Doğan tarafından kaleme alınmış akademik bir incelemedir. Kitap, 2019 yılında, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde hazırlanan aynı adlı doktora tezinden yola çıkılarak yayına hazırlanmıştır. Dr. Mehmet Medeni Doğan, Artvin Çoruh Üniversitesinde görev yapmaktadır.

Modernizmin temel terimlerinden birisi olan “yabancılaşma” kavramının, Türk edebiyatı ile bağı üzerine odaklanılan kitapta, zaman dilimi olarak 1950-2000 yılları, tür olarak da şiir seçilmiştir. *Çağdaş Türk Şiirinde Yabancılaşma (1950'den Günümüze)*, “Önsöz” dışında, “Giriş: Yabancılaşma”, “Birinci Bölüm: Yabancılaşma Kuramları”, “İkinci Bölüm: Çağdaş Türk Şiirinde Yabancılaşma” bölümleri ile “Sonuç” ve “Kaynakça”dan oluşmaktadır.

Kitabın “Giriş” kısmı kuramsal bir alt yapıyı kurma amacı ile kaleme alınmıştır. Bunun için “yabancılaşma” üzerine terminolojiyi tanımlama açısından öncelikle olarak Batı merkezli bir inceleme yapılmıştır. Sonrasında Türk modernizmi açısından konuya yaklaşılmıştır. Yabancılaşma konusunda, Batı ve Türk edebiyatı açısından genel tanımlamalar yapıldıktan sonra şu temel meselelere de açıklık getirilmiştir: “Yabancılaşma ve Anomi arasındaki ilişki”, “yabancılaşma, iş/emek, iş bölümü ve özel mülkiyet arasındaki ilişki” ile “yabancılaşma ve fetişizm, özel olarak meta fetişizmi ile şeyleşme”.

Bilindiği üzere “yabancılaşma” kavramı, aslında disiplinlerarası bir terminolojiye karşılık gelmektedir. Kavram, teoloji, felsefe, sosyoloji, psikoloji eğitim bilimleri gibi sosyal bilimlerle, ekonomi, hukuk ve siyaset biliminin konu ve kapsam alanına girmektedir. Hal böyle olunca da kavramı tanımlama güçleşmekte, anlam alanı gittikçe genişleyerek çeşitlenmektedir. Mehmet Medeni Doğan, “Giriş”te, yabancılaşma kavramının kelime bilgisinden, kökenine varana kadar bir inceleme yaparak bunları ortaya koymuştur. Bu alanda yapılan çalışmalar bir araya getirildikten sonra yabancılaşma meselesi, eldeki veriler ışığında tanımlanmıştır. Burada kavramın kelime bilgisi, yüzyıllar içerisinde geçirdiği evrimsel süreç, farklı disiplinlerde kullanım alanları ve sözü edilen disipline özel kullanım biçimleri üzerinde durulmuştur.

“Giriş”te, “Yabancılaşma ve Anomi İlişkisi Üzerine Bazı Dikkatler” bir alt başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada özellikle konunun sosyolojik tanımlamaları ele alınmış, birey ve toplum ilişkisi ile yabancılaşma arasında bir bağ kurulmuştur. Durkheim'dan Amerikan sosyoloji ekolüne varana kadar

---

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Beytepe, Ankara 06800.
sdilek@hacettepe.edu.tr ORCID:0000-0002-9366-8194
Gönderim tarihi: 25/11/2021 Kabul tarihi: 09/03/2022

konu, kuramsal açıdan değerlendirilmiştir. Daha sonra yabancılaşma ile toplum arasındaki ilişki tekrar ele alınmış, terminoloji bu kez bu kez iş/emek, işbölümü ve özel mülkiyet açısından tartışmaya açılmıştır. Konunun açıklanması sürecinde, Jean-Jacques Rousseau'nun görüşlerinden başlayarak Karl Marx ve diğer toplumcu kuramcılarının görüşlerine yer verilmiştir.

Birinci Bölüm, “Yabancılaşma Kuramları” konusuna yer vermektedir. Burada önce kuramsal çerçeve belirlenmiş ve bu çerçeve beş alt başlık halinde sınıflandırılmıştır: “Tanrı’ya ve Dine Yabancılaşma”, “Doğaya Yabancılaşma”, “Kültüre Yabancılaşma”, “Topluma Yabancılaşma” ve son aşama olarak “İnsana Yabancılaşma”. Bu sınıflamalar yapıldıktan sonra her bir bölümde, yabancılaşma kavramı ile şiir türü arasında bir bağ kurulmuştur.

Birinci Bölümün yazılması aşamasında Hegel, Feuerbach, Hess, Heidegger gibi filozofların, Marx, Simmel gibi sosyologların, Freud, Jung ve Fromm gibi psikologların, kültür araştırmacıları ve antropologların görüşlerine referans verilmiştir. Edebiyatın insanı anlatması gerçeğinden yola çıktığımızda, insana ait tüm unsurların da yeri geldikçe yabancılaşma kavramının edebiyat alanına giren ve diğer alanlarla kesişen noktaları burada ele alınmıştır.

İkinci Bölüm, “Çağdaş Türk Şiirinde Yabancılaşma” adını taşımakta ve yukarıda sözü edilen beş alt başlığın Türk şiirindeki yansımalarını içermektedir. Burada, kuramsal çerçeve içerisinde şiirler tahlil edilmektedir. Dolayısıyla bu bölümdeki alt başlıkları belirleyen unsur, ilk iki bölümden farklı olarak Türk şiirinin verdiği malzemeye göre yabancılaşma kavramı açısından şekillenmesi olmuştur. Her bir alt başlık, şiirlerden çıkartılan malzemeye göre detaylandırılmış, her biri için en azı üç en çoğu yedi alt başlıktan oluşan çalışma alanları açılmıştır. Kitabın en kapsamlı ve aynı zamanda da Türk edebiyatını ilgilendiren bölümü, bu bölümdür.

“Tanrı’ya ve Dine Yabancılaşmanın Şiire İz Düşümleri” alt başlığında, Türk şiirindeki dine yabancılaşma biçimleri şu şekilde tematik izlekler halinde belirlenmiştir: Mutlak Ruh’un yabancılaşması, insanın cennetten kovulması, cennetten kovulma sonucu dünyanın bir imtihan yeri olması, nefis, Tanrı’yı inkar. Bunun için Akgün Akova, Ümit Aktaş, Orhan Alkaya, Arif Nihat Asya, Hüseyin Atlansoy, Arif Ay, Mehmet Aycı, Ece Ayhan, Erdem Bayazıt, Edip Cansever, Ali Cengizkan, Necat Çavuş, Asaf Halet Çelebi, İhsan Deniz, Nurettin Durman, İhsan Deniz, Ebubekir Eroğlu, Nurullah Genç, Ahmet Günbaş, Tarık Günersel, Talât Sait Halman, Cumali Ünal, Hasannebioğlu, Rifat Ilgaz, Türkan İldeniz, Özdemir İnce, Abdürrahim Karakoç, Bahattin Karakoç, Sezai Karakoç, İsmail Karakurt, Cevdet Karal, Birhan Keskin, Necip Fazıl Kısakürek, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Cahit Koytak, Bejan Matur, Metin Ünal Mengüşoğlu, Ahmet Murat, Ahmet Oktay, Munis Faik Ozansoy, Mustafa Özçelik, Şinasi Özdenoğlu, İsmet Özel, Cemal Süreya, Oktay Taftalı, Ahmet Telli, İbrahim Tenekeci, Osman Türkay, Turgut Uyar, İsmail Uyaroğlu, Hayriye Ünal, Nevzat Üstün, Azer Yaran, Hilmi Yavuz, Can Yücel, Cahit Zarifoğlu¹ gibi şairlerin şiirlerine yer verilmiş, onların metinlerine dayanılarak dine yabancılaşma kavramı ile şiir arasında bağ kurulmuştur.

İnsanın doğa ile iletişimde, yabancılaşma unsuru, doğa ile özne arasında gerçekleşmektedir. Mehmet Medeni Doğan bu konuyu, “Bitmeyen Kavga: İnsanın Doğaya Yabancılaşmasının Şiire Yansımaları” başlığı altında değerlendirmiştir. Burada üzerinde durulan temel mesele, insanın doğaya hükmetme isteği, ve bu isteğin sonucunda da çeşitli biçimlerde onu tahrip etmesidir. İnsan kendi eliyle doğaya zarar vermektedir. Modern dünyada, havaya, suya, toprağa; ormana, ağaca; bitkiye, hayvana, tüm canlılara kadar doğadaki her şey bu zarardan paylarını almıştır. Bu başlık altında ele alınan bir başka konu da insan ve kent arasındaki ilişki ve yabancılaşma biçimidir. Bu konuda şiirleri tahlil edilen sanatçılarımızın listesi şudur: Ali Akbaş, Akgün Akova, Melih Cevdet Anday, Yavuz Bülent Bakiler, Süreyya Berfe, Salah Birsal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Arif Dülger, Ahmet Erhan, Coşkun Ertepinar, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgay Fişekçi, Enver Gökçe, Yılmaz Gruda, Fikri Gül, Tarık Günersel, Cumali

¹ Şair isimleri tarafımızdan alfabetik sıraya konularak listelenmiştir.

Ünaldı Hasannebioğlu, Oktay Rifat, Abdurrahim Karakoç, Sezai Karakoç, Hidayet Karakuş, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Cahit Külebi, Lâle Müldür, Behçet Necatigil, Ahmet Necdet, Ahmet Oktay, Seyyit Nezir, Ali Püsküllüoğlu, Celal Sılay, Muhsin İlyas Subaşı, Güven Turan, Azer Yaran, Halil Yılmaz, Hüseyin Yurttaş, Ali Yüce, Can Yücel.

“Kültüre (Kültürel) Yabancılaşmanın Şiire Yansıyan Yönleri” başlıklı alt bölümde üzerinde durulan temel meseleler arasında Batı eksenli Türk modernleşmesi ve kültürel yabancılaşma yer almaktadır. Doğu Batı karşıtlığı, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Batılılaşma politikaları, Batılılaşma olgusunun tüm alanlardaki görünümü, kültürün insan (kadın / erkek) doğasına yabancılaşması şiirlere yansıdığı kadarıyla tek tek tahlil edilmiştir. Teknolojinin insanı esir alması ve öznenin teknoloji karşısındaki yitimi, savaşların insana verdiği yıkımlar yine bu bölümde ele alınan diğer konulardır. Kültürel yabancılaşma konusunda kent önemli bir imgedir. Modernleşme ile yakından bağı olan kent, kitapta birçok açıdan değerlendirilmiştir.

“Kültüre (Kültürel) Yabancılaşmanın Şiire Yansıyan Yönleri” başlıklı bölümde şiirleri tahlil edilen şairler şunlardır: Ahmet Ada, Nezir Akalın, Ali Akbaş, Gülten Akın, Tevfik Akdağ, Sunay Akın, Nihat Ulvi Akgün, Akgün Akova, Ümit Aktaş, Erdoğan Alkan, Sabri Altınel, Sina Akyol, Ümit Aktaş, Hakan Arslanbenzer, Özdemir Asaf, İnci Asena, Arif Nihat Asya, Hüseyin Atlansoy, Arif Ay, Baki Ayhan, Ece Ayhan, Yavuz Bülent Bakiler, Ali Asker Barut, Mehmet Başaran, Seyfettin Başçılar, Enis Batur, Erdem Bayazıt, Ataol Behramoğlu, İlhan Berk, Süreyya Berfe, Kâmil Eşfak Berki, Egemen Berköz, Arif Bozbıyık, Abdülkadir Bulut, Abdülkadir Budak, Eray Canberk, Dilaver Cebeci, Metin Celal, Ali Cengizkan, Necati Cumalı, Erol Çankaya, Cevat Çapan, Müslim Çelik, Nevzat Çelik, Mehmet Çınarlı, Veysel Çolak, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Zeki Ömer Defne, Mehmet Can Doğan, Refik Durbaş, Nurettin Durman, Arif Dülger, Enver Ercan, Metin Eloğlu, Gültekin Emre, Şükrü Erbaş, Ömer Erdem, Bekir Sıtkı Erdoğan, Haydar Ergülen, Ahmet Erhan, Ebubekir Eroğlu, Seyhan Erözçelik, Coşkun Ertepinar, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgay Fişekçi, Nurullah Genç, Yılmaz Gruda, Tarık Günersel, Talât Sait Halman, Cumali Ünaldı Hasannebioğlu, Turgay Gönenç, Melisa Gürpınar, Rıfat Ilgaz, Türkan İldeniz, Attila İlhan, Akif İnan, Özdemir İnce, A. Kadir, Orhan Kahyaoğlu, Ceyhun Atuf Kansu, Abdurrahim Karakoç, Bahaettin Karakoç, Sezai Karakoç, Cevdet Karal, Birhan Keskin, Necip Fazıl Kısakürek, Tuna Kiremitçi, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Cahit Koytak, küçük İskender, Nilgün Marmara, Bejan Matur, Metin Önal Mengüşoğlu, Özkan Mert, Yaşar Miraç, Mustafa Miyasoğlu, Murathan Mungan, Lâle Müldür, Behçet Necatigil, Seyyit Nezir, Yılmaz Odabaşı, Ahmet Oktay, Munis Faik Ozansoy, Ümit Yaşar Oğuzcan, Mustafa Özçelik, Kamuran Özdemir, Şinasi Özdenoğlu, İsmet Özel, Adnan Özer, İlbeyi Özer, Kemal Özer, Nuri Pakdil, Nazım Hikmet Ran, Osman Sarı, Yümni Sezen, Sennur Sezer, Muhsin İlyas Subaşı, Cemal Süreya, Oktay Taftalı, Tuğrul Tanyol, Betül Tarıman, Suat Taşer, Ahmet Telli, İbrahim Tenekeci, Afsar Timuçin, Osman Türkay, Ercüment Uçarı, Turgut Uyar, İsmail Uyaroğlu, Hayriye Ünal, Nevzat Üstün, Hüseyin Yurttaş, Azer Yaran, Mehmet Yaşın, Hilmi Yavuz, Ali Yüce, Can Yücel, Cahit Zarifoğlu.

“Topluma Yabancılaşmanın Şiire Yansımaları” başlıklı bölümde, ele alınan konular arasında, devlet ve iktidara yabancılaşma biçimleri, siyaset ve demokrasinin özneyi egemenliğine alması, 1950 sonrası Türkiye’de yaşanan siyasî olayların insanı yabancılaştırması meseleleri vardır. Savaşların insan üzerinde yabancılaştırıcı etkisi bulunmaktadır. Bu temel düşünce ile yazar, kitabında, yine şiirlerden yola çıkarak II. Dünya Savaşı, Bosna Savaşı, Irak Savaşı ve diğer savaşlar ve yabancılaşma arasındaki bağı irdelemiştir. Sömürgecilik ve emperyalizmin yabancılaşmaya etkileşimi sözü edilen bir başka konudur.

Bu bölümde ele alınan şairler şunlardır: Nezir Akalın, Ali Akbaş, Gülten Akın, Sunay Akın, Akgün Akova, Ümit Aktaş, Orhan Alkaya, Erdal Alova, Sabri Altınel, Ahmet Arif, Hakan Arslanbenzer, Hüseyin Atlansoy, Arif Ay, Mehmet Aycı, Ece Ayhan, Yavuz Bülent Bakiler, Ali Asker Barut, Mehmet Başaran, Seyfettin Başçılar, Erdem Bayazıt, Ataol Behramoğlu, Cengiz Bektaş, Süreyya Berfe, İlhan Berk, Kâmil Eşfak Berki, Salah Birsal, Salih Bolat, Edip Cansever, Metin Cengiz, Necati Cumalı, Nevzat Çelik, Mehmet Çınarlı, Veysel Çolak, Arif Damar, Mehmet Can Doğan, Refik Durbaş, Nurettin Durman, Metin Eloğlu, Şükrü Erbaş, Ahmet Erhan, Coşkun Ertepinar, Enver Gökçe, Ahmet Günbaş,

Tarık Günersel, Melisa Gürpınar, Talât Sait Halman, Cumali Ünal, Hasannebioğlu, Oktay Rifat, Attila İlhan, Özdemir İnce, küçük İskender, Ceyhun Atif Kansu, Abdurrahim Karakoç, Bahaettin Karakoç, Sezai Karakoç, Hidayet Karakuş, Ayhan Kırdar, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Şükran Kurdakul, Akif Kurtuluş, Onat Kutlar, Nilgün Marmara, Metin Önal, Mengüsoğlu, Özkan Mert, Yaşar Miraç, Mustafa Miyasoğlu, Murathan Mungan, Lâle Müdür, Seyyit Nezir, Yılmaz Odabaşı, Ümit Yaşar Oğuzcan, Ahmet Oktay, Altay Öktem, Şinasi Özdenoğlu, İsmet Özel, Ahmet Özer, Kemal Özer, Nuri Pakdil, Nazım Hikmet Ran, Ömer Faruk Toprak, Turgut Uyar, Tahsin Saraç, Osman Sarı, Sennur Sezer, Muhsin İlyas Subaşı, Cemal Süreya, Tuğrul Tanyol, Ülkü Tamer, Mehmet Taner, Suat Taşer, Ahmet Telli, Afşar Timuçin, Vecihi Timuroğlu, Osman Türkay, Ercüment Uçarı, Turgut Uyar, Hayriye Ünal, Azer Yaran, Hilmi Yavuz, Hüseyin Yurttaş, Ali Yüce, Can Yücel, Cahit Zarifoğlu.

Modernizmin yabancılaşma kavramı incelendiği zaman bu konuda gelinen son nokta kişinin kendisine yabancılaşmasıdır. Süreç bu şekilde aşama aşama gerçekleşmektedir. “İnsanın Kendisine Yabancılaşmasının Şiire Yansımaları” alt başlığı da, bu bilinçle kitabın son bölümü olarak düzenlenmiştir. İnsan, fizyolojik ve ruhsal yapısı gereği sürekli olarak iç dünyası ve dış dünyası arasında bir çatışma yaşamaktadır. Bu çatışma, yabancılaşmanın temel kaynaklarından birisidir. Diğer yandan modern dünyanın insanı (özne) nesneleştirdiğini, tipleştirdiğini, kimliğini sildiğini, mekanikleştirdiğini bu yollarla kendine yabancılaştırdığını söyleyebiliriz.

Ahmet Ada, Nezir Akalın, Gülten Akın, Gülten Akın, Tevfik Akdağ, Akgün Akova, Erdal Alover, Orhan Alkaya, Metin Altıok, Şavkar Altınel, Sina Akyol, Ümit Aktaş, Hulki Aktunç, Melih Cevdet Anday, Hakan Arslanbenzer, Özdemir Asaf, İnci Asena, Arif Nihat Asya, Arif Ay, Mehmet Ayıcı, Baki Ayhan, Ece Ayhan, Ali Asker Barut, Mehmet Başaran, Selahattin Batu, Enis Batur, Erdem Bayazıt, Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe, Egemen Berköz, Salah Birsell, Salih Bolat, Abdülkadir Budak, Edip Cansever, Dilaver Cebeci, Metin Celal, Metin Cengiz, Ali Cengizkan, Necati Cumalı, Osman Çakmakçı, Erol Çankaya, Mehmet Çınarlı, İlhami Çiçek, Veysel Çolak, Zeki Ömer Defne, Ahmet Muhip Dıranas, Mehmet Can Doğan, Refik Durbaş, Arif Dülger, Şükrü Erbaş, Ömer Erdem, Haydar Ergülen, Ahmet Erhan, Seyhan Erözçelik, Coşkun Ertepinar, Turgay Fişekçi, Enver Gökçe, Yılmaz Gruda, Tarık Günersel, Talât Sait Halman, Cumali Ünal, Hasannebioğlu, Ahmet Günbaş, Ahmet Güntan, Melisa Gürpınar, Türkan İldeniz, Attila İlhan, Günseli İnal, Akif İnan, Kaan İnce, Özdemir İnce, A. Kadir, Ceyhun Atuf Kansu, Abdurrahim Karakoç, Bahaettin Karakoç, Sezai Karakoç, Hidayet Karakuş, İsmail Karakurt, Cevdet Karal, Birhan Keskin, Ayhan Kırdar, Necip Fazıl Kısakürek, Güven Savaş Kızıltan, Osman Konuk, Hasan Hüseyin Korkmazgil, küçük İskender, Cahit Külebi, Didem Madak, Nilgün Marmara, Bejan Matur, Özkan Mert, Murathan Mungan, Lâle Müldür, Behçet Necatigil, Ahmet Necdet, Yılmaz Odabaşı, Ahmet Oktay, Munis Faik Ozansoy, Ümit Yaşar Oğuzcan, Altay Öktem, Mustafa Özçelik, Şinasi Özdenoğlu, İsmet Özel, Adnan Özer, Hüseyin Peker, Ali Püsküllüoğlu, Oktay Rifat, Celal Sılay, Ahmet Hamdi Tanpınar, Betül Tarıman, Suat Taşer, Ahmet Telli, İbrahim Tenekeci, Afşar Timuçin, Hıdır Toraman, Güven Turan, Sedat Umran, Turgut Uyar, İsmail Uyaroğlu, Hayriye Ünal, Hüseyin Yurttaş, Mehmet Yaşın, Özker Yaşın, Hilmi Yavuz, Can Yüce, bu bölümün açıklanması sırasında başvurula şairlerdir.

Kitabın kaynakça kısmı oldukça zengindir.

Bize göre *Çağdaş Türk Şiirinde Yabancılaşma (1950'den Günümüze)* isimli kitap, iki farklı düzlemde okunmalıdır. Birinci düzlem, modernizm okumaları üzerine olmalıdır. Bu düzlemde, 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'deki modernizmin gelişimi, modernleşme biçimleri yabancılaşma kavramı üzerinden takip edilebilir. Bu bağlamda kitapta kullanılan kaynaklar yeterli, alanı anlamaya yardımcı, açıklamalar dikkat çekicidir. İkinci düzlemde ise Türk şiirinin 1950'li yıllardan günümüze gelişimi yer almaktadır. Burada yazar tarafından muazzam bir arşiv taraması yapılmıştır. Kitapta, şiir kitapları, şiir bilgisi ve şairler hakkında önemli detaylar ve açıklamalar bulunmaktadır.

Sözünü ettiğimiz bu iki düzlemde kitabın okuma edimini gerçekleştirenlerin, hem Türk şiiri ve edebiyatı hem de modern eleştiri kuramları ve modernizm bağlamında yeteri donanımı erişeceklerini inancım tamdır.

